

**SZENT ISTVÁN EGYETEM
ÁLLATORVOS-TUDOMÁNYI KAR**

**Lovaskultúránk hagyományos területei: az ősi lovas- és
nomádélet hagyományai, katonai hagyományörzés,
huszárok.**

**Készítette:
Zatykó Jácint**

Témavezető:
Szöllősy Gábor

BUDAPEST

2012

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. Irodalmi áttekintés.....	3
2.1. Az ősi lovas- és nomádélet hagyományai.....	5
2.2 A ló szerepe a hadviselésben.....	5
2.3 A Huszárság.....	6
3. Anyag- és módszer.....	6
3.1 A Honfoglaló őseink és hagyományaik	7
3.1.1 Az „ősmagyar” (honfoglalás kori) lovaglás.....	9
3.1.2 Az ősmagyarok kulturája, ruházata, felszerelése.....	10
3.2 Az állatok háziasítása és a történeti állattan kialakulása hazánkban.....	14
3.2.1 Őseink lovairól.....	15
3.2.2 Honfoglalás kori lószerszámok.....	17
3.3 Az ősmagyarok fegyverzete.....	19
3.3.1 Az íj és a nyilak.....	19
3.4 Huszárság.....	22
3.4.1 Könnyűlovas harcmód, huszár harceljárás.....	24
3.5 Lótenyésztés, méneseink.....	26
3.5.1 A lipicai ménes története a lótenyésztés aranykorában 1869-1914.....	26
3.5.2 A RADAUTZI MÉNES TÖRTÉNETE A LÓTENYÉSZTÉS ARANYKORÁBAN 1869–1914.....	27
3.5.3 MEZŐHEGYESI MÉNESBIRTOK RT. (1785).....	27
3.5.4 ARANYÁGI MÉNES.....	28
3.5.5 BÁBOLNA NEMZETI MÉNESBIRTOK (1789).....	29
3.5.6 HORTOBÁGYI KHT. MÁTAI MÉNES.....	30
3.5.7 ÁLLAMI MÉNESGAZDASÁG SZILVÁSVÁRAD (1951).....	33
3.5.8 BUGACI MÉNES.....	34
3.5.9 KISBÉR (1953).....	34
4. Eredmény és értékelés.....	35
4.1 Hagományőrzés.....	35
4.1.1 Lovasíjászat, íjászat.....	36
4.1.2 Huszárság.....	37
5. Összefoglalás.....	40
6. Summary.....	41
7. Irodalomjegyzék.....	42
8. Internetes hivatkozások.....	43
9. Köszönetnyilvánítás.....	44

1.Bevezetés

1Őseink nagyállattartó lovas népek voltak, háziállataiknak megismerése azért fontos, mert azokból életmódjukra és kultúrájukra tudunk következtetni. A háziállatfajokkal szorosan összefügg területi mozgásuk, keveredésük, a tenyésztési formák kialakulása, néprajzi kifejezőképességük, használati tárgyaik; szóval egész életmódjuk. Őstörténetünk legnagyobb tudatos csúsztatása közé tartozik őseink igazi életmódjának a letagadása. A magyarok elei Belső-Ázsiában nem "lovasnomádok", hanem nagyállattartó lovas népek voltak, akik helyhez kötött életet éltek, de nagy állatállományuk legeltetésére egy részük állataik legeltetésére ideiglenesen nagyobb távolságra is elhagyták otthonukat, – ahogyan ezt minden állattartó nép ma is teszi (pl. a svájciak tavasszal felviszik szarvasmarháikat az Alpokba és csak ősszel hozzák vissza. Ettől a svájciak még nem "nomádok"). Igen fontos momentum, hogy őseink a Kárpát-medencébe való jutásukig mindig állatállományukkal együtt vonultak. Állataik és állattenyésztési kultúrájuk belső-ázsiai; ez kizárja a finnugor területről való származást. Az emberiség legelső háziállata a kutya volt, amelynek legkorábbi leletét a Kr. előtti XII. évezredből az iraki Dzsarmo mellett találták. A gazdasági állatok közül elsőnek a juhok háziasították Mezopotámia északi részén a Kr. előtti 8870 körül. Vele közel egyidős a kecske háziasítása Perzsiában (Asziab lelőhely) a Kr. előtti 8000 táján. Ebben az időben tűnik fel a sertés a Fekete-tenger északi partvidékén, majd a szarvasmarha Kr.e. 6500 táján Thesszáliában. A ló háziasítása máig vitatott; általában a Kr. előtti IV. évezredre Perzsiába, a kelet-európai sztyep vidékére vagy akár Belső-Ázsiába teszik. Magyarországon az első történeti állattani munkát Kubinyi Ferenc adta ki 1856-ban. Nagyobb mennyiségi történeti korokból származó állatcsont meghatározást Báthory Nándor adott ki 1867-ben. Honfoglaló magyarok lovainak összefoglalását Hankó Béla tette közzé 1936-ban. A belénk oltott állandó és mindenre kiterjedő "átvevést" és "más népektől való eltanulást" paleozoológia terén Matolcsi

¹ <http://istvandr.kiszely.hu/ostortenet/025.html>

János bizonyította be tarthatatlan álláspontnak, miután Kelet-Európában nagy mennyiségű történeti korokból származó állatcsontot vizsgált meg. "Hogy a honfoglaló magyarok állattartása fajokban milyen gazdag lehetett – olvassuk Bökönyi Sándor paleozoológusnál – mutatja, hogy a honfoglalás kori sírokban összesen 10 állatfaj került elő (szarvasmarha, juh, kecske, sertés, tevé, ló, kutya, tyúk, lúd és réce), holott a sírokban nem fordul elő minden, a lakosság által tartott állatfaj... Ez azt bizonyítja, hogy a honfoglaló magyarság ezeket az állatokat Keletről magukkal hozta". Őseink letelepült életmódját pedig az bizonyítja, hogy az állatcsontok vizsgálata alapján a sertésállomány füves sztyepi kelet-európai szálláshelyein 14,9%-os, ligetes sztyepi szállásterületein pedig 25,8%-os előfordulású volt.

A Kínai Évkönyvek szerint "a hun nép harcban és viszályban lóhátról építette ki birodalmát s szerzett hatalmat és tekintélyt az északi népek százai fölött". A ló ezeknek a népeknek gondolkodásában a harcnak szinte már személyes résztvevőjévé vált, így a belső-ázsiai türköknek nemcsak hőstetteiről értesülünk, hanem lovai színéről és milyenségéről is. E népek törzseinek neve nem egyszer lovaikról kapta nevét, mint "pej-csödör" vagy "tarkalovú" stb. A lovak színének a belső-ázsiai népeknél nagy jelentősége volt; a besenyő törzsnevek mindegyike összetett szó; az első elem lószínnév. A Kínai Évkönyvek szerint a hunok csapatainak a harcon belül más-más színű lovai voltak.

2. Irodalmi áttekintés

2.1 Az ősi lovas- és nomádélet hagyományai

²Árpád magyarjainak az állattartás és a földművelés két egyenrangú ösfoglalkozása volt. Nem egyik alakult ki a másikból, hanem mind a kettő egymás mellett élt. Az állattartás külterjes volt, amint azt belső-ázsiai feltárások vagy akár a Gödöllő-Babat völgyi Árpád kori templom, veremházak, faházak és karámok egysége is mutatja. Állatainkat őseink szállásukon karámokban tartották, amennyiben sok állatuk volt, azok egy részét elvitték távolibb legelőkre legelni, de télire mindig visszatértek szállásukra. Téves az a nézet, amit Hortobágyon és Bugacon a külföldieknek mutogatnak, mintha a magyarok állataikkal csak úgy ténferegtek volna a nagy pusztaságban. A "kalandozások idején" idegenbe vezetett hadjárataink jól mutatják, hogy lovaink hideget-meleget jól tűrő állatok voltak, amelyeket az istállózás nem kényeztetett el, télen azonban maradandó épületekkel épített szálláshelyeinken karámba zárva éltek és részben maguk kaparták ki élelmüket a hó alól, részben pedig takarmányon éltek.

2.2 A ló szerepe a hadviselésben

A lovat a hadviselésben már több mint 5000 éve elkezdtek használni. Elődeink szerették, megbecsülték és tisztelték a lovaikat, ezt a csillogó, értékes lószerszámok is bizonyítják. A lótarás nagy tapasztalatot és odaadást igénylő munka, hiszen a ló volt megélhetésük, közlekedésük és harcászatuk alapja; szinte egész életük a lótól függött. A magyarok IX-X. századi katonai sikereket is –, mint annak előtte – nagy mértékben kiváló lovaiknak köszönhatték. Nemcsak a bátor lovasoknak, hanem a

² <http://mek.oszk.hu/02200/02248/02248.htm#13>

fürge, edzett, erős, jó futó, kitartó, igénytelen, az időjárás viszontagságait jól tűrő lovaiknak is nagy híruk volt a külföldi országokban. Az új hazában a lótenyésztés tovább virágzott, – erre az Orosz Évkönyvek is utalnak, – lovainknak nagy értéke volt Európában. Őseink ezekkel a lovakkal jutottak el Európa szinte minden részébe. Anonymus krónikájában külön megjegyzi vezéreinknek a lótenyésztés érdekében tett intézkedéseit "Árpád vezér meghagyta, hogy a napok hosszú során át elcsigázott minden lovát vigyék oda és ott legeltessék. Lovászai fölé mesterül egy igen okos kun embert tett, név szerint Csepelt". Az itt talált avarok lovai a magyarokéhoz hasonló volt, de földműves életük miatt azok száma és jelentősége nem volt jelentős.

2.3A Huszárság

³A huszár magyar eredetű könnyűlovassági fegyvernem katonája. A huszár, mint lovas katona neve, 1458-ra, Mátyás király korába nyúlik vissza, amikor a király rendelkezése szerint húsz telkenként egy lovas katona kiállítására kötelezte alattvalóit. A huszár szó keletkezése a történelem homályába vész. A legvalószínűbb elméletek szerint a husz (húsz) szóból származik, amikor Mátyás király elrendelte, hogy husz-husz jobbágytelek után egy katona állíttassék a király seregéhez. Valószínűleg eredeti jelentése húsz telektulajdonos költségén kiállított katona. Feltételezhető, hogy ez a katonaállítási rendszer, illetve a fogalom már hamarabb is ismert volt, mivel egy 1403-ban kelt latin nyelvű okmány említ egy huszár kapitányt, továbbá egy valószínűleg a 15. század elején írt okmány egy Imre Huszár nevű egyént, és végül egy 1449-ben kelt okmány magyar huszárt említ. Mátyás király egy 1481-ben írt latin levelében a fekete seregén belüli könnyűlovasságot már huszároknak (hussarones) nevezi („equites levis armaturae, quos hussarones appellamus” magyarul „könnyű fegyverzetű lovasok, akiket huszároknak nevezünk”).

³ hu.wikipedia.org/wiki/Huszár

3. Anyag- és módszer

3.1 A Honfoglaló őseink és hagyományaik

⁴Őseink "rétegzett" társadalomban éltek, ami azt jelenti, hogy a vezető réteg és a köznép között volt olyan szabadnak nevezett középréteg, – a vezérek és a nemzetségek katonai kísérete – amelynek lélekszáma a törzsök és nemzetségek előkelő családtagjainál jóval nagyobb, de a köznépnél kisebb volt. Az átlagosan 5 fős családhoz 20 főnyi társult szolgaréteggel (fegyverhordozókkal, fegyverkovácsokkal, kézműiparosokkal és parasztokkal stb.) is kell számolnunk. E számítás szerint egy-egy 35-40 nemzetségből álló törzshöz 50 ezernyi ember tartozott (egy nagycsaládhoz átlagosan 28 embert, egy nemzetséghez pedig 1100 embert számítunk). Mivel a magyarok hét törzséhez "törzs" nagyságban hozzá vehetjük a 894-ben magyarokhoz szegődött 3 kabar "csoportot", így a honfoglaláskor 10 törzsnyi emberrel számolhatunk. E számítások alapján a honfoglaló magyarok lélekszáma 500 000 körüli lehetett. Ezen ma általánosan elfogadott lélekszám-számítás mellett Bartucz Lajos, László Gyula és Kiszely István antropológiai, régészeti, topográfiai és demográfiai számításai alapján a honfoglalók lélekszámát 400-450 000 körülire becsülte, Túri-Kovács Attila pedig a nagycsaládos faluszerkezetből kiindulva honfoglalóink lélekszámát 570 000-re tette.

A "kalandozásokról". A "kalandozások kora" a X. századi történelmünk első kétharmadának megcsontosodott elnevezése. Azokat a IX-X. századi hadjáratokat, amelyek nem közvetlenül a Kárpát-medence elfoglalásával függnek össze, nevezik "kalandozó" vagy még pejoratívabb jelzővel "zsákmányszerző" portyáknak. A

⁴ mek.niif.hu/06400/06403/html/

Forrás: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Honfoglal%C3%A1s>

"kalandozás" fogalma a reformkorban született, amikor úgy vélték, hogy a kalandozók a magyar nemzet bajnokai voltak, akiket fegyveres portyázásokra a harci dicsőség utáni vágy, az ősi magyar "virtus" és a bátor lelkialkat készítetett. A katonai hadjáratokat lényegében fegyveres hétvégi kalandos kirándulásoknak nevezték és büszkén hirdették, hogy a kalandozások miatt egész Európa évtizedeken keresztül rettegett a magyaroktól. Ezzel szemben ma már tudjuk, hogy a magyarok már 836-838-tól kezdődően még levédiai, majd etelközi szálláshelyükön rendszeresen vezettek hadjáratokat a négy világtáj irányába; a kazárok, a besenyők, a makedónok, a bizánciak, a morvák és az oroszok ellen. Az új hazában ezek az akciók az új haza megvédésére, otthonuk biztonságának növelésére, a szomszédok megismerésére és gyengítésére irányuló jól átgondolt külpolitika részei voltak. A dél és észak felől letelepült délszlávok, bolgárok, besenyők, oroszok, lengyelek és csehek ellen védték az új hazát. Fontos tény, hogy egyetlen nyugatra irányuló katonai megmozdulás sem volt az egész magyar törzsszövetség közös vállalkozása, sőt többnyire még törzsi vállalkozásnak sem mondható. A "kalandozó" magyarok harci sikereiben döntő

szerepet játszott a magyarok harcmodora, gyorsasága, a nagy távolságból is célba találó nyílzápora és a színlelt meneküléshez kötött harci cselei. Amikor pedig kisebb csoportok "látogattak" Itália és a germán világ felé, céljuk e világ megismerése volt. Sohasem akartak aranyra és ezüstre szert tenni, hiszen Európa ezüst- és arany készletének jelentős része a Kárpát-medencében volt. Pénzre sem volt szükségük, hiszen aranyért és ezüstért bartel kereskedelem révén minden szükséges árut (brokátot, selymet, szőnyeget, stb.) bőven kaphattak. Ha jutottak is pénzhez, azt átfúrva dísznek csizmájukra és ruhájukra varrták.

E kirándulásoknak volt társadalmi oka is; a lovasból ugyanis sohasem lesz paraszt, hanem katonává válik. A katonává vált lovasok hihetetlen harci tudásukat odahaza nem tudták kamatoztatni, így többnyire maguk szervezte csapatokban ellenségeket "hoztak létre", hogy tudásukat hasznosítsák. Stratégiaileg a zálog sikere az is volt, hogy a szétesett Európát ebben az időben belső feszültségek és helyi háborúk osztották meg. Amúgy a harcos népek "kalandozásai" Európában általános jelenségnek számítottak ebben az időben ezért természetes hogy amíg Észak-Itáliában a freisingi litániában ezt olvassuk: "Az idegenek betöréseitől ments meg minket Uram!" vagy a modenai lakosok 900-ban így imádkoztak Szent Geminianushoz: "A magyarok nyilaitól ments meg Uram, minket!", a franciák fohásza a normannok (vikingek), az ibériaiaké a szaracénok, más népeké pedig más harcos népektől való menekülés ügyében szólt.

3.1.1 Az „ősmagyar” (honfoglalás kori) lovaglás

Ez a szakág nagyon szorosan kötődik a lovasíjászathoz. Az első ilyen kísérletek az 1980-as évek elején zajlottak a Magyar Televízió által Fábrián Gyula professzorról forgatott portréfilm kapcsán.

A lovasíjászat tömeges elterjedésében fontos szerepet játszott Kassai Lajos, és az általa 1990 körül kifejlesztett lovasíjász versenyrendszer.

3.1.2 Az ősmagyarok kulturája, ruházata, felszerelése

⁵Őseink otthonainak java része honfoglalás kori telepünkön nem putri volt, hanem földre épített ház. Ezeket úgy építették, hogy nem ástak alapot a falaknak, hanem csak elegyengették a területet, akárcsak a kazárok vagy némely tanyák építésekor a múlt század turkománjai. A faépítkezéssel már a délorosz sztyeppéken megismerkedtek. A vesszőfonással kitöltött falú gerendaházat, a sövény- vagy paticsfalú épületet a honfoglaló magyarság idején az itt élő szláv népek is jól ismerték. László Gyula felgyői ásatásai boronaházakat, rakott falú házakat éppúgy találtak, mint a téglaházak mellett helyhez kötött jurtokat; mindezt 2-300 négyszögöles telkeken. A korai magyaroknak már volt téglaeépítészetük, tévednek tehát azok, akik úgy vélték, hogy a téglaeépítkezést a XI. századtól betelepült bencések honosították meg népünknel. Minden háztartásnak megvolt a saját malma, mert igen sok malomkő került elő az ásatásokon.

A honfoglaló magyarok népviseletéről részint a régészeti leletek, részint a későbbi korokból fennmaradt ábrázolások adnak némi felvilágosítást. László Gyula régész egyik alapvető viseleti formaként az úgynevezett perzsa viselet változatát (a csuklót és a bokát aranyzalag, netán ezüst, fogja át, a buggyos nadrágot pánt fogja össze), másodikként pedig a pusztai lovasokét különbözteti meg Árpád magyarjainál (pontosabban előkelőinél - a köznépről ugyanis a régészet majdnem semmit sem tud).

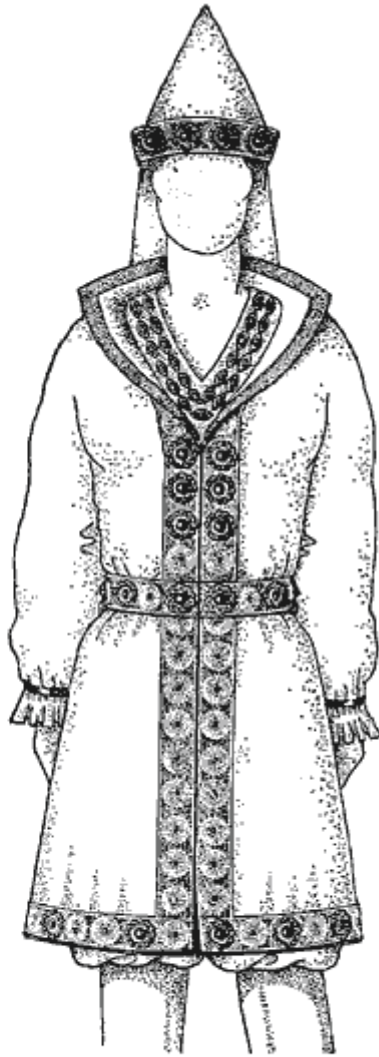
⁵ mek.oszk.hu/02200/02248/02248.htm

Előkelő honfoglaló magyar férfiak öltözéke (László Gyula)

Forrás: http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

A nők a férfiakhoz hasonlóan nadrágot hordtak, erre utal az is, hogy ebből a korból csupán egyfajta nyerges ismerünk, olyat, amelyet csak nadrágban lehetett megülni. Egyenes szabású ingeik nyaka felálló, magas, merev nyak volt, akárcsak a mai - nomád mintát őrző - orosz ingeknél. Erre borult a derékban övvel összefogott köpeny, olyan hosszan, hogy a kézfejet is elfedte.

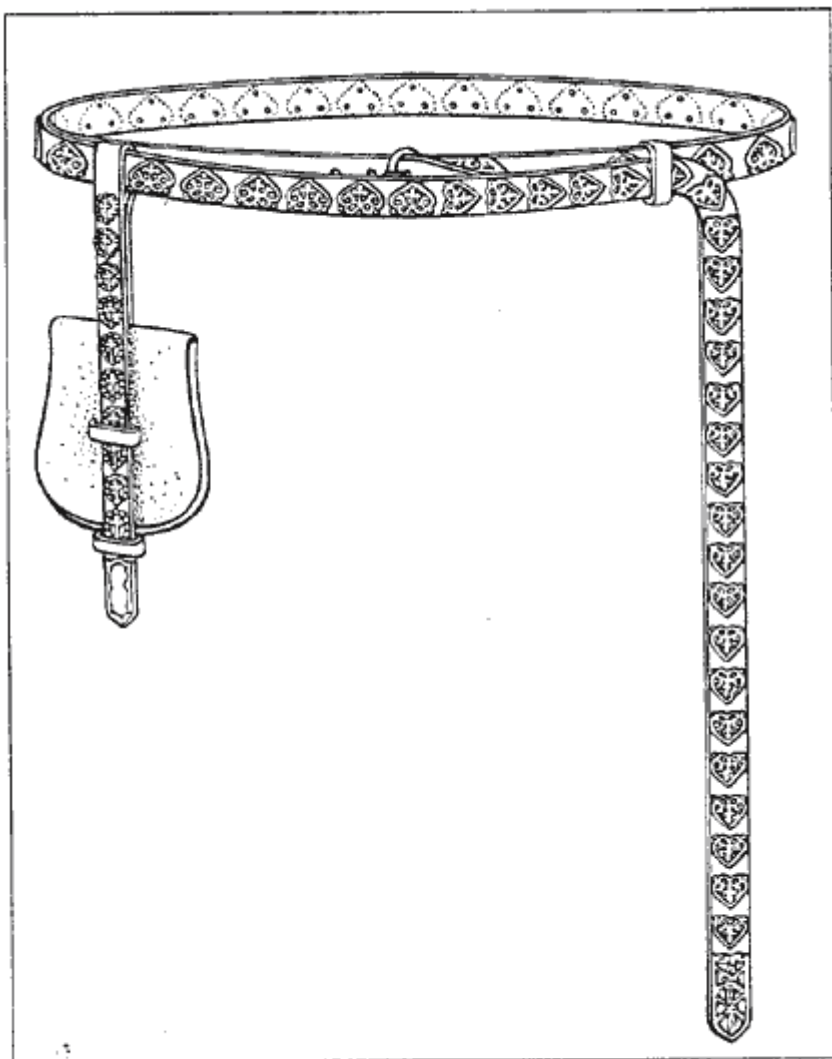

Fémdíszekkel szegélyezett süveg és köntös, veretes ing és kazak az orosházi honfoglaló asszony sírleletei alapján rekonstruálva (László Gyula)

Forrás: http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

Fejükön a nők pártát, illetve csúcsos süveget viseltek, lábukon a lábszárat is takaró puha bőr-, illetve nemezsarut. A honfoglalók további viseleteként valószínűsíthetők még a következők: szűr, zeke, bőrből készült suba, hátibőr, mejjes és ködmön. Az állatbőrből készült darabokat rendszerint körcikkely alakúra szabott bőrből varrták össze. A bronzgomboknak a sírokban való helyzetéből arra lehet következtetni, hogy a

kaftánok oldalt vagy középen záródtak. Valószínűleg honfoglalás kori eredetű díszítésmód a rátét.Árpád magyarjainak ötvöse nagy mesterei voltak a domborításnak, a poncolásnak. Az övek veretein és a tarsolylemezeken kibontakozó díszítőrendszer Észak-Irán, a Kaukázus és Örményország ezüstművességében gyökerezik. A fülbevaló karika nem csupán az asszony nép viselete volt. A gyűrű viszont nem jellemző férfisíjainkra.

A nagykörösi veretes öv (Dienes István)

Forrás:

http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

Annál inkább a veretes öv, a férfisírok legpompásabb lelete. Sokféle, veretekkel dúsan kivert, általában aranyozott ezüst díszekkel ékes öv tanúskodik e korabeli viseleti darab fontosságáról. Az öv a szabad ember jelképe, s azon belül is a rang jele volt. Az övveretek számának olyasféle jelentősége lehetett, mint manapság a katonai rangjelzéseknek. Az egész Kárpát-medencében nincs két azonos öv, vagyis kétségtelen, hogy egyéni megrendelésre készültek és nem kerültek kereskedelmi forgalomba. Az övről csüngött le a szablya, a tegez, az íj, a tarsoly és a kés. (A tarsolyban a kovát, taplót, és a csiholóacélt, tehát a tűzszerszámokat tartották.) Lemezdíszítményes tarsolyok viselésére feltehetőleg csak a nemzetség- vagy nagycsaládfőknek volt joguk. Ennek megvolt a maga indoka: a lovas harcmodorban a derék fölött a testnek szabadon kellett mozogni.

A ruhakészítő mesterembereknek, mint már említettük, a 14. század előtt még nem szabó volt a neve, hanem szűcs vagy varró. A kovácmesterséget űzőket pedig vasverőknek hívták, s mivel tűzzel-vassal dolgoztak - a régiek hite szerint kapcsolatban voltak az égiekkel -, értettek a gyógyításhoz is, munkájuk tehát nem csak a kovácműhelyhez kötődött. A régi magyarban meglévő tarchan (tárkány) név jelentése: kovácskirály, mitikus kovács. (Tárkány nevű helységünk közelében több olvasztókemence volt.) Az állatgyógyító orvosságok nagy részét a kovács készítette. A kovácműhelyek a falu szélén voltak, hogy a tüzet távol tartsák a faházaktól, nádfödelektől. A nyerges mesterek mellett szép számmal voltak fazekasmesterek. A bizánciakkal és arabokkal való kereskedelmünk a honfoglalás után sem szűnt meg.

3.2 Az állatok házasítása és a történeti állattan kialakulása hazánkban

Az emberiség legelső háziállata a kutya volt, amelynek legkorábbi leletét a Kr. előtti XII. évezredből az iraki Dzsarmo mellett találták. A gazdasági állatok közül elsőnek a juhot házasították Mezopotámia északi részén a Kr. előtti 8870 körül. Vele közel egyidős a kecske házasítása Perzsiában (Asziab lelőhely) a Kr. előtti 8000 táján. Ebben az időben tűnik fel a sertés a Fekete-tenger északi partvidékén, majd a szarvasmarha Kr.e. 6500 táján Thesszáliában. A ló házasítása máig vitatott; általában a Kr. előtti IV. évezredre Perzsiába, a kelet-európai sztyep vidékére vagy

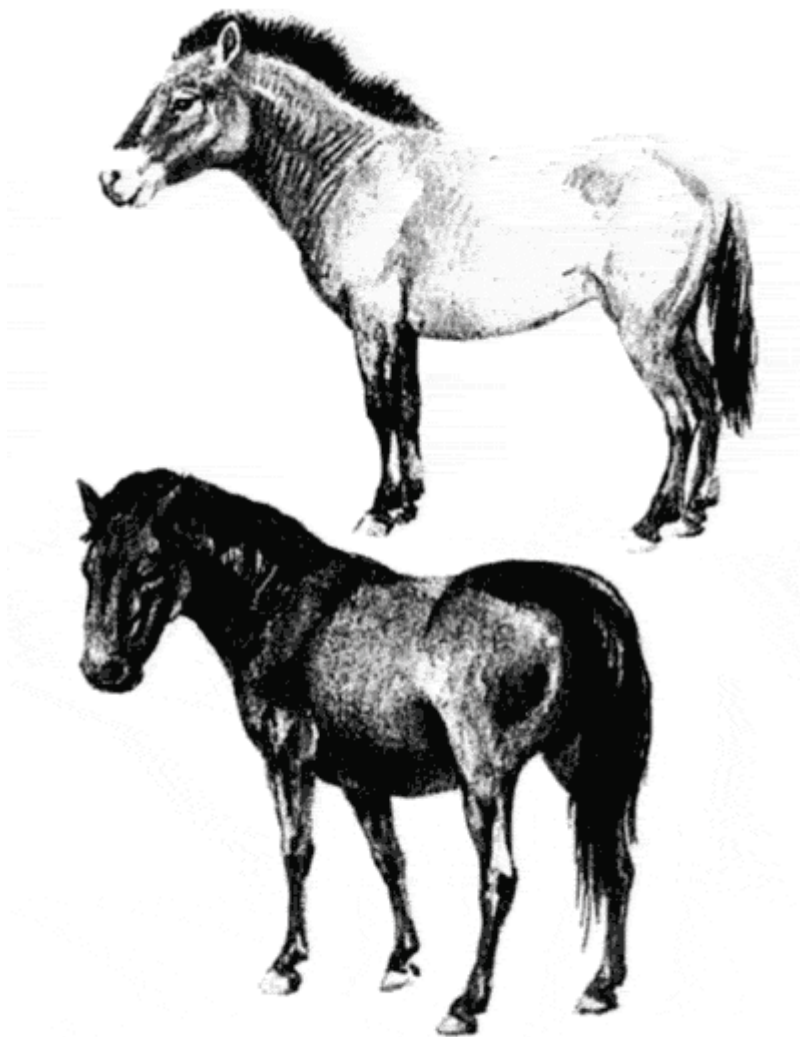
akár Belső-Ázsiába teszik.

Magyarországon az első történeti állattani munkát Kubinyi Ferenc adta ki 1856-ban. Nagyobb mennyiségi történeti korokból származó állatcsont meghatározást Báthory Nándor adott ki 1867-ben. Honfoglaló magyarok lovainak összefoglalását Hankó Béla tette közzé 1936-ban. A belénk oltott állandó és mindenre kiterjedő "átvevést" és "más népektől való eltanulást" paleozoológia terén Matolcsi János bizonyította be tarthatatlan álláspontnak, miután Kelet-Európában nagy mennyiségű történeti korokból származó állatcsontot vizsgált meg. "Hogy a honfoglaló magyarok állattartása fajokban milyen gazdag lehetett – olvassuk Bökönyi Sándor paleozoológusnál – mutatja, hogy a honfoglalás kori sírokban összesen 10 állatfaj került elő (szarvasmarha, juh, kecske, sertés, teve, ló, kutya, tyúk, lúd és réce), holott a sírokban nem fordul elő minden, a lakosság által tartott állatfaj... Ez azt bizonyítja, hogy a honfoglaló magyarság ezeket az állatokat Keletről magukkal hozta". Őseink letelepült életmódját pedig az bizonyítja, hogy az állatcsontok vizsgálata alapján a sertésállomány füves sztyepi kelet-európai szálláshelyein 14,9%-os, ligetes sztyepi szállásterületein pedig 25,8%-os előfordulású volt.

3.2.1 Őseink lovairól

⁶Honfoglalóink lovairól a szakemberek között hosszú vita folyt, hiszen a sírokba helyezett lókoponya mellé a lovaknak többnyire csak a lábvégeit helyezték, márpedig ebből nehéz megállapítani a ló rendszertani helyét és marmagasságát. E problémát a telep-ásatások könnyítették meg, ahol őseink lovainak többi részét is megtalálták. Vörös István őseink lovairól való kutatását a következőkkel összegzi: "A Kárpát-medencében és a Középső-Volga vidékén az alacsony és a közepes marmagasságú lovak aránya közel azonos, a Középső-Dnyeper vidékén azonban az alacsony lovak dominálnak.

⁶ istvandr.kiszely.hu/ostortenet/025.html

Fent: mongol ló, amely igen közel áll az ázsiai vadlóhoz (a takihoz); lent: tarpánhucul ló

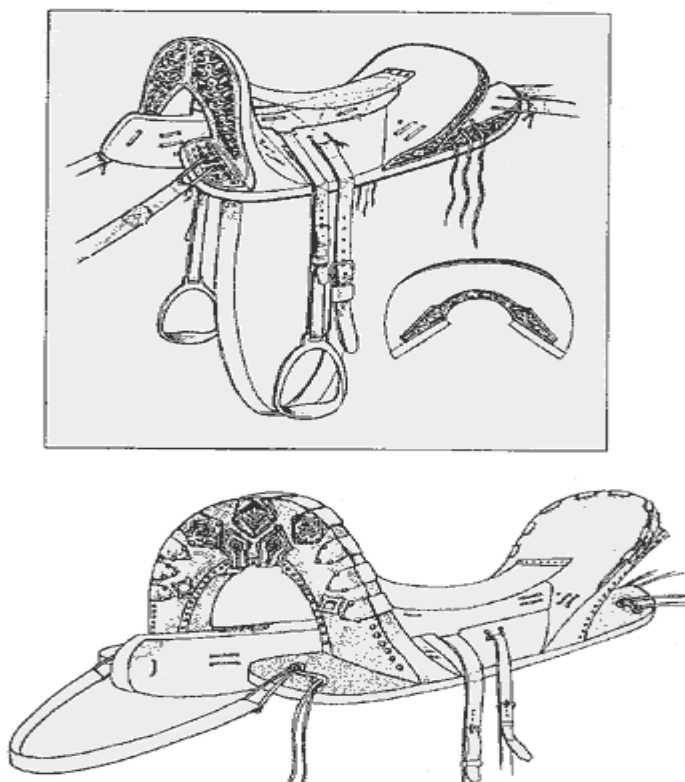
Forrás: http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

A honfoglaló magyarok kis testű (taki) lovai a volgai bolgárok lovaival mutatnak hasonlóságot". Anghy Csaba ezt így fejezte ki: "Őseink lovainál a taki eredet olyan átütőképességű, hogy a honfoglalás kori lókoponyákon döntő bélyegként megmaradt", így kikristályosodott a paleozoológusok azon véleménye, hogy őseink lovainak nagy része a belső-ázsiai taki (*Equus caballus [ferus] Przewalskii* [Poljakoff 1881]) volt, illetve ezzel a lóval volt közeli rokonságban. Ezzel ellentétes véleménye volt Hankó Bélának, aki szerint "őseink lova majdnem tiszta vérű tarpán volt, amelybe

taki vér is keveredett". A "magyar ló" származásával kapcsolatban az téves nézet alakult ki, miszerint jó hírnevét valamiféle "nemes ősnak" köszönheti. A magyar lovak éppen úgy a Belső-Ázsiában élő vadlótól származnak, mint más lófajták, csak a nemesítés és tenyésztés igényelt nagy szakértelmet. E lovakat őseink kizárólag hátsólónak használták szemben a tarpánnal, amelyet Európában vonósjószágnak fogtak be.

3.2.2 Honfoglalás kori lószerszámok

Általános régészeti tapasztalat, hogy a lovasfelszerelés minél díszesebb, annál nőiesebb. Csont díszítéssel nyereg, ezüstrozettás kantár, szügyelő, farmatring csak női sírokból ismert. Másmilyen veretek, férfiaknál elsősorban a kantáron, csak a legrangosabb vezéreknél fordulnak elő.

Fent: a sotszentimrei magyar nyereg (László Gyula); lent: egy honfoglaláskori magyar nyereg rekonstrukciója

Forrás:

http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

A könnyűlovas harc egyik legfontosabb segítője a nyereg volt; kápaszegélyveretek és díszítő csontlemez-borítások szép számban maradtak meg honfoglalóink sírjaiban. Őseink fából készült, minden lóhoz "hozzászabott" nyergeket használtak, amely a honfoglalás után változatlan formában sokáig használatban maradt; ez kárpitozott úri és farszíjas paraszt- és katonanyergek formájában még sokáig élt. A vitézek aszimmetrikus szájvasú, két- vagy négykarikás csikózablát, az előkelők inkább ún. pofarudas (oldalpálcás) zablát szerszámoztak fel lovukra, amit ritkán ezüstből vagy bronzból öntöttek. A vastagabb, jól irányítható legömbölyített szélű szájvassal készült ún. "puha" zablák a ló kíméletesebb késztetésére szolgáltak, a vékony, éles szélű vagy dudoros, tarajos felületű, esetleg láncos szájvasú ún. "kemény" zablák a hátszó kíméletlenebb, de a harc könyörtelen követelményeihez alkalmasabb vezetésére voltak jók. Ismerték a csuklós zablát, amelynek két oldalára zablakarikákat vagy oldalpálcákat szereltek, nehogy a zabla a szájban elcsússzon. A zablát általában fából vagy csontból készült zablapecek közvetítésével kapcsolták be az egyik oldalon a zablakarikába, így leszerszámozás helyett csak ezt a pecket kellett kiakasztani ahhoz, hogy a ló ideiglenesen az álla alá akasztott zablával akár a harc pillanatnyi szünetében legelni tudjon. A csuklós zablák egyik szárát hosszabbra méretezték, mint a másikat. A kengyel már a hunoknál is megvolt; ennek előfeltétele, a szilárd kápa már készen állt. A nyeregről csattal állítható hosszúságú szíjon függő kengyelek ívelt alakúak voltak, jelezvén, hogy tulajdonosuk puha talpú csizmában (mokaszinban) járt. A kengyeleknek a ló felé forduló száruk meredekebb volt a külsőnél. Sarkantyút nem használtak, lovukat keleti módra térdrel vagy sarokkal, s ha kellett lovaglókorbáccsal ösztökélték. Őseink lovain szügyelő nem volt. A kantárt veretekkel díszítették, patkóra nem volt szükség.

3.3 Az ősmagyarok fegyverzete

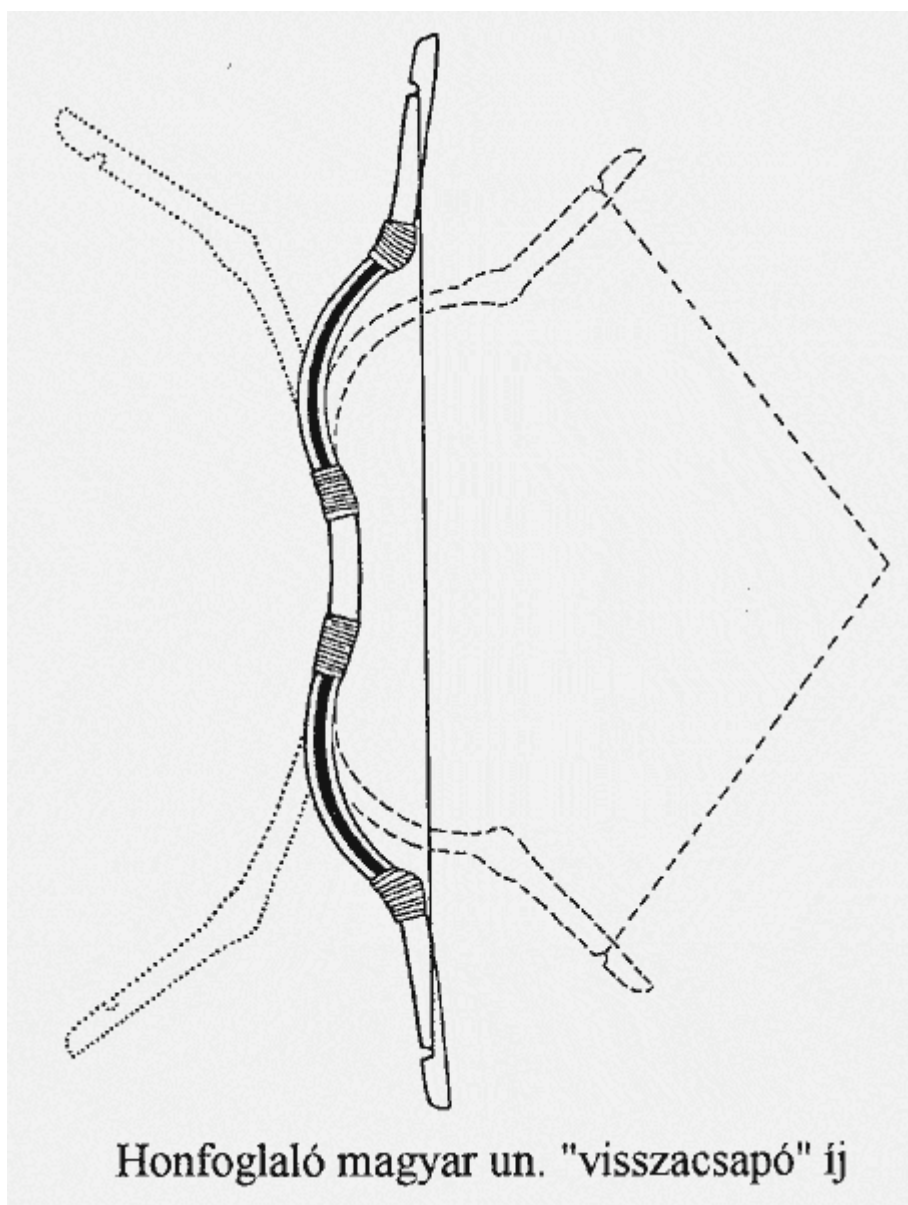
A fegyver őseinknek éppoly fontos és meghatározó eszköze volt és olyannyira hozzájuk tartozott, mint ruházatuk. A honfoglaló magyar férfinak a fegyver munkaeszköze volt. Őseink harcosainak eredményessége sok tényező együttes hatására épült: az alkalmas ruházatra, a fáradság tűrésére, a kitűnő fegyvereikre, kitűnő lovaglókészségükre, igénytelen és kitartó lovaikra, az utánpótlás biztosítására és az átgondolt hadvezetésre. Legfőbb fegyver az íj volt, de használtak, fokost, lándzsát, szablyát

<http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:Fokosrakoczi.jpg&filetimestamp=20091018181210>

3.3.1 Az íj és a nyilak

Íjaink hírnevét dicséri a 924. évből Modena városának templomi könyörgéséből ismert ima: "Krisztus hitvallója, Isten szent szolgája, oh Geminianus, imádkozva könyörögj, hogy ezt az ostort, amelyet mi nyomorultak megérdemlünk, az egek királyának kegyelméből elkerüljük... Kérünk téged, bár hitvány szolgáid vagyunk, a magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!" (A sagittis Hungarorum, libera nos Domine). Az egykori leírásokból is világos, hogy a magyarok legfontosabb, szinte csatadöntő fegyverének az íjat tekintették.

Forrás: http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

A magyar visszacsapó összetett reflexíj 25 kg feszítőerejű fegyver; egy 50 gramm tömegű kovácsoltvas hegyű vesszőt 200-250 méterre repít.

*Lováról hátrafelé nyilazó magyar lovas az aquileai székesegyház altemplomának
1200 körüli időből származó kárpitján*

Forrás: http://www.kiszely.hu/istvan_dr/036.html

Vágtában mozgó lóról löni csak kengyelben állva lehetséges; a pontos lövéshez szükséges, hogy a nyeregből kiemelkedő harcos nekitámaszkodjon valaminek. A magyarok és általában a lovas népek által használt nyereg első kápája magas, rádőlve megvan a szükséges stabilitás. Ez olyan átütőerejű, mely képes bezúzni egy ló koponyacsontját és könnyedén siklik át egy vértezetlen harcoson. A hegy típusától és a becsapódási szögtől függően átüti a bőrpáncélt, a láncpáncélt, még a könnyű vértet is. Ha létfontosságú szervet nem is ért a találat, a harcos könnyen elvérezhet. Ha a vesszőt meredek szögben lőtték ki, a vessző szinte zuhant a célra. Az energiájából csak annyit veszített, amennyi a légellenállásból adódhat. Ez a gyakorlat azt jelentette, hogy a maximális lőtávot elért vessző még könnyűszerrel leterített egy harcost. Ilyen távon nincs lehetőség a pontos célzásra, a nyilakat ezért egyszerűen a tömegbe lőtték.

Őseinkről feljegyezték, hogy futamodást színleltek, majd üldözőiket a nyeregből hátrafordulva nyilazták le. Ha az üldöző nem használt lőfegyvert, harcosunk méterekre bevárhatta. Ilyen távolságra már könnyűszerrel lehet lőni akár a páncél rései közé is. Egy igazán jó íj elkészítése akár egy évig is eltarthat. Egy szépen díszített, festett, aranyozott íj értéke több szarvasmarha, illetve ló árával volt egyenlő.

3.4 Huszárság

Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/1848%E2%80%9349-es_forr%C3%A1d%C3%A1l%C3%A9s_sza%C3%91ad%C3%A1s

⁷Születését a történelem évezredes mélységében kereshetjük, valahol Napkelet messzi mezőin, onnan hozta magával a nagy ősi népek magas lovaskultúráját. Nem túlzás ez, nem nagy szavak szépítő szándékával akarom bekeretezni a világhírű magyar lovaskatona képét. Mert amilyen félelmesen merész, bátor és eredményes lovaskatonák voltak honfoglaló őseink, amilyen meglepő, fölényes, rajtaütő harcmóddal olyan hősiek lélekkel, leleményes hadművészettel elrettentették és kápráztatták a huszárok földrészünkön és a tengeren túl is az újabb korok népeit, melyek megpróbálták utánozni őket harcban, szellemben, fegyverzetben, sőt még a világon legszebb egyenruhákban is.

Népünk történetében nem a 15. században, a török betörések idején jelent meg először az a könnyű lovaskatona, akit huszárnak nevezünk! Csupán az a számunkra büszke dolog történt, hogy első „névjegyét“, a huszár szót nagy királyunk, Hunyadi Mátyás mondta tollba 1481-ben apósának, a nápolyi királynak szóló levelében. Éspedig ilyen módon: „equites levis armaturae, quos hussarones appellamus!“ Vagyis „könnyű fegyverzetű lovasok, akiket huszároknak nevezünk.“ Ez azt jelenti, hogy a huszár szót a mi lovaskatonánkra vonatkoztatva legrégebből ekkortól ismerjük írásban, mert mint nemesi családnév hiteles okmányokban már előbb, 1449-ből, sőt már 1403-ból is ismeretes.

Az a feltevés, hogy a huszár szó a magyar nyelvbe a török elől menekülő szerb lovasok lovasrablót jelentő gusar szavából ered téves, mert teljesen elképzelhetetlen, hogy Mátyás király legelőkelőbb elit magyar lovaskatonáit a szerb rablók nevére határozta volna meg, valamint kizárt dolog, hogy nemesi családok a lovasrablók nevét vették volna fel. Ez csak a 19. század szlávosító, nyelvünket lebecsülő irányzat agyszüleménye. Legújabb kutatások szerint állítólag az ujjur nyelvben van egy „huszár“ szó, amely közkatonát jelent.

A huszár szó ezen első írásbeli megnevezését a magyar huszár születésének, első megjelenéseként meghatározni a hadtörténelemben helytelen és alaptalan, mert bár a könnyűlovasság haderőnkben sajnálatosan háttérbe szorult a 11-12. század óta, de könnyűlovaink mindig voltak. A fő érvünk az, hogy a huszárok ugyanazzal a könnyűlovas harcmóddal küzdöttek, védekeztek a törökkel szemben, amely teljesen

⁷mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf

azonos volt a régi magyar lovas taktikával. Hiszen kezdetben még nyíllal is lövöldöztek, mint az Árpádok idején. A huszár tehát nem ekkor született, hanem csak ekkor tért vissza a régiekhez, vagyis akkor: újjászületett!

3.4.1 Könnyülovas harcmód, huszár harceljárás

Forras: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b5/Than_tapiobicskei_utk%C3%B6zet2_1849_aprilis_4.jpg

Alapvető volt a ló gyorsaságában, mozgékonyságában rejlő lélektani lehetőség felhasználása, ami abban nyilvánult meg, hogy váratlan időben, helyen és irányban végrehajtott villámgyors megjelenésükkel, szokatlan támadási módjukkal, tűzzel (nyíllal) való rajtaütésükkel szokatlan megrázkódtatást idéztek elő meglepett ellenségeikben és ez olyan ijedtséget, rettentő félelmet, teljes akcióképtelenséget váltott ki soraikban, ami minden ellenállást megszüntetett. Ez már fél győzelmet jelentett, mivel védekezés helyett pánikszerű menekülésbe kezdtek. A másik alkalmazási mód ezzel ellenkező értelmű volt, amikor fejvesztett menekülést színleltek, amivel az ellenségben kiváltották a biztos győzelem érzését, az üldözés

vadászszenvedélyét, s ekkor váratlanul, gyorsan visszafordulva a felbomlott üldözők csoportját szétverték, vagy előre előkészített lesbe csalva, nagyobb erővel körülfárva megsemmisítették. A harc más formája volt még, amikor a zártrendű alakzatban felvonuló ellenséget nyilas támadásokkal körülszáguldották, rendjét felbomlasztották és így végeztek velük. Ezekhez járult a gyors megjelenésük mellett, hogy a harc félbeszakítása után, vagy a harc végeztével újból váratlanul villámgyorsan eltávoztak, szinte eltűntek. Ezekkel a mozzanatokkal olyan hatást értek el főleg kezdetben, hogy a kor babonás népei Isten ostorának, túlvilági lényeknek képelték őket és imádságban kerestek előlük menedéket. Mindehhez fűzzük még hozzá, hogy fél évszázadig tartó megelőző támadásaikkal elérték azt, hogy 895-től 1030-ig az országot nem érte sikeres ellenséges támadás. A huszár harcmódja ugyancsak a ló jó tulajdonságain alapult, kezdetben még a nyilat használták a törökkel szemben, később a lőfegyverek megjelenésével a lovassági pisztoly, majd a karabély, végül az összes sorozat- és nehézfegyvereket használatba vették. Kardjuk természetesen ugyanolyan volt, mint őseiké. A lesbe csalás, félrevezetés, a terep messzemenő kihasználása, a rajtaütés, a távolról megsemmisítés, halogató harc, a felderítés, utóvédharc, az üldözés és a gyors tartalék volt a huszár jellemző alkalmazásmódja. A magyar huszár harcmódja, harceljárása, taktikája az ősi magyar lovas hadművészetéből származik, még a második világháborúban is alkalmaztuk egyes elemeit.

A huszárok a szabadságharc küzdelmeiben kimagasló bátorsággal, önfeláldozó hősiességgel teljesítették kötelességüket. Becsületüket, haza és szabadságszeretetüket mindennél jobban bizonyítja Lenkey és huszárjai példája, akik külföldről verekedték magukat haza. Az aradi 13 vértanú közül 8 volt huszár.

A magyar huszár fegyvernem a Mátyás király által 1481. március 11-én megörökített „huszár“ szót véve alapul közel 500 évig állt fenn, hirdetve a magyar nép rendkívüli katonai képességeit szervezésben, hadművészetben és utolérhetetlen huszár hősi szellemében. A magyar huszár múltjának, történelmi jelentőségének, nemzetközi hatásának és elismertségének széleskörű elterjedése nemzeti önismeretünk, öntudatunk fontos eszköze. A huszár népünk történelmi értékeinek megtestesítője. Jelképezte és tetteivel megvalósította mindazon legszentebb erényeket, amelyek mindig biztosították nemzetünk fennmaradását.

A magyar huszár emlékét és szellemét meg kell őriznünk népünk, ifjúságunk szívében a sorsot vállaló, a reménytelennek látszó helyzetekben is a mindig újrakezdés hitét és akaratát s az érte végzett szívós munkát, a haza rögéhez való hű ragaszkodást. Külön ki kell emelni: a huszár mindig jókedvű volt és mi is csak örülhetünk az emlékének, mert az nem a vesztes háborúk, elbukott szabadságharcok elkésérítő és megszégyenítő érzésével tölti el a szívünket, hanem a huszár mindig újrakezdő, mindig győzelemre törő, s mindig sikeres tevékenysége emlékére; mert ha nem sikerült is valamely akciója, a huszár lovával mindig el tudott szakadni ellenfeleitől, s akkor ismét és mindig újra kezdte!

3.5 Lótenyésztés, méneseink

Az 1869 és 1914 közé eső időszakot napjainkban a lótenyésztés aranykoraként tartják számon. Az aranykor háttérében meghúzódó okok és működési elvek megismerése révén levonhatóak olyan következtetések és tapasztalatok, amelyek a jelenlegi lótenyésztés problémáira adhatnak magyarázatot és megoldást.

3.5.1 A LIPICAI MÉNES TÖRTÉNETE A LÓTENYÉSZTÉS ARANYKORÁBAN 1869-1914

⁸A lipicai lovak a mozgás művészei. A fajta legfontosabb ismertetőjegye a kifinomult és elegáns mozgás, amely megkülönbözteti a többi lófajtától. A 18. században a Monarchia szinte mindegyik ménesébe – a magánménesekbe is – bekerült ez a rendkívül népszerű lófajta. A lipicai lovak a szisztematikus tenyésztői munka eredményeképpen küllemükben és teljesítményükben is homogénné váltak. A vidék különleges természeti adottságainak köszönhetően a lovak egészségi állapota Lipicán kedvezőbb volt, mint a birodalom bármely ménesében. A történelem viharai a lipicai ménest sem kímélték. A napóleoni háborúk idején a ménest kétszer is Mezőhegyesre menekítették, először 1801-ben, majd 1812-ben. A

⁸ <http://www.lovasok.hu/index.php?i=259>

ménes Lipicára való visszatelepítéskor a lóállomány egy része Mezőhegyesen maradt. Ezzel megkezdődött a lipicai lovak magyarországi térnyerése.

3.5.2 A RADAUTZI MÉNES TÖRTÉNETE A LÓTENYÉSZTÉS ARANYKORÁBAN 1869–1914

A lótenyésztés aranykorában az Osztrák–Magyar Monarchia területén a magyar állami ménesek mellett jelentős volt a Radautzi Császári és Királyi Ménes szerepe. A ménes 1868-ig katonai vezetés alatt állt. Hatásköre öt ménállomásra és 16 méntelepre terjedt ki. A radautzi uradalmat a korszakban mintagazdaságként tartották számon. A birtok infrastruktúrája és berendezése kiváló volt.

A radautzi lovak kedveltek voltak a hadsereg körében. A bécsi Császári és Királyi Katonai Lovaglástanító intézetben évente kipróbált lovak legtöbbször jó ugrónak, terepen rendkívül ügyesnek és kitartónak bizonyultak. „A radautzi ló nevelkedése által... kénytelen edzetté, bátorrá és kitartóvá lenni, mert az élvezett levegő, a legelők fekvése, a járás elé gördülő akadályokkal való folytonos küzdelem, önbizalmat és merészséget szülvén a lónál, azt kemény természetűvé teszi.” Kozma Ferenc jelentése 1877. A ménes történetében a 20. század kezdete fordulópont volt. A tenyésztésben 1903-tól nyugtalanabb időszak vette kezdetét. Számos változást hoztak magukkal ezek az évek.

3.5.3 MEZŐHEGYESI MÉNESBIRTOK RT. (1785)

A Mezőhegyesi Ménesbirtok nem csak Magyarország, hanem egész Európa legrégebbi állami birtoka. A ménest 1785-ben II. József rendelete alapján alapították: „tetszett ő Felségének kegyesen elvégezni, hogy Magyar országban tulajdon Császári és Királyi ménes is, mely mint egy mag vető helye legyen a jelesb termetű, s tartósabb erejű lovaknak, minden idő halasztás nélkül fel állíttassék, arra

rendelvén amaz Arad vármegyében fekvő Mező Hegyes nevű alkalmas pusztát”. 1816-ban Nonius Senior Mezőhegyesre került, és lett a róla elnevezett fajta alapítója. 1816-ban Fechtig báró Triesztben megvásárolja Gidran Seniort, amely Bábolnán törzsmén lett, és fiát, Gidran II-t Mezőhegyesre osztották be. A fajta kiválási lehetőségét a sárga szín adta, így tulajdonképpen a gidrán a mezőhegyesi sárga ménesből alakult ki.

1836-tól az angol félvér Furioso és 1852-től a szintén angol félvér North Star is külön ménest kapott. A kettő keresztezéséből született meg a külön fajtának elismert furioso-north star, más néven a mezőhegyesi félvér. Később volt itt lipicai és arab ménes is. A két világháború alatt súlyos csapások érték a ménest, csak a lóállomány egy része maradt meg. 1962-től egy elhibázott döntéssel arra kényszerítették a ménesbirtokot, hogy ügető és ugrató sportlovakat tenyészsen, míg a hagyományosan tenyésztett fajtákhoz tartozó ménék és kancák a Hortobágyra illetve a Nagykunságra kerültek. A nóniusz törzstenyészet azonban megmaradt.

A ménesbirtok szállodája, a Nonius Hotel egész évben különféle lovasprogramok (lovaglás, túralovaglás, ménesbemutató, sétakocsikázás, vadászlovaglás) lebonyolítását vállalja.

Jelenleg nóniusz, mezőhegyesi félvér és gidrán alkotja a lóállományt.

A ménesbirtok alapítása óta a magyarországi lótenyésztés egyik kiemelkedő központja. Építészeti, tájképi és technológiai szempontból egyaránt nagy jelentőségű. A Mezőhegyesi Ménesbirtok az UNESCO világörökség várományosi listáján található, reméljük a közeljövőben valóban felveszik a világörökségek közé.

3.5.4 ARANYÁGI MÉNES

A vásárhelyi Aranyági ménes, a Furioso-North Star fajta főménese. A fajta fenntartásán, genológiai vonalak megőrzésén túl populáció szinten végzi az egyedek kipróbálását, teljesítmény vizsgálatát.

3.5.5 BÁBOLNA NEMZETI MÉNESBIRTOK (1789)

1789-ben a királyi udvar Csekonics József tanácsára, a gróf Szapháry családtól megvásárolta a 6600 holdas Bábolna-birtokot, amely a Bécsbe hajtandó vágómarhák pihenőállomásaként, valamint a Mezőhegyesi Ménes fiókméneseként működött, majd 1806-ban önállóvá vált.

1816-tól már csak arab mének fedeznek a ménesben.

1836-ban Von Herbert őrnagy keletre indult lóvásárló expedícióján, és magával hozta Bábolnára a Shagya nevű almázott mézszürke mént is. Később ez a mén lett a bábolnai arab fajta névadója, és kiváló utódainak köszönhetően máig népes és virágzó fajtát alapított.

1878-ban a Párizsi Világkiállításon a magyar királyi állami méneseket külön 500 frank értékű aranyéremmel jutalmazták.

1885-ben került Bábolnára az O'Bajan fekete arab mén, aki igen értékes fedezőméne lett az állománynak.

Az első világháború végén román csapatok betörték Bábolnára, és elhajtották az állomány Magyarországon maradt részét.

1925-ben beállt a tenyésztésbe Gazal II.

1932-ben Bábolna az akkori Európa legjelentősebb arab ménese volt.

A második világháború után a Németországba menekített állomány visszatért Bábolnára, de a háború alatt itthon maradt állomány megsemmisült. Az elkövetkező negyven év alatt a ménes vegetált, értékes ménvonalak és kancacsaládok pusztultak ki.

1978-ban a bábolnai arab fajtát nem mint arab telivért, hanem mint tisztavérű arab lófajtát ismerik el.

Azonban a második világháború után alkalmazott túlzott arab telivér keresztezéssel a fajta majdnem elvesztette jellegét.

1990-ben regenerálták a shagya arab állományt, és újraélesztették a törzseket.

2001-ben megalakult a Bábolna Nemzeti Ménesbirtok Kft.

A tenyésztés mellett a hagyományok megőrzése és bemutatása szintén fontos feladat. A Ménesudvari Programok közt szerepel többek között a ménesudvar meglátogatása (

a kocsi-, lovas- és vadászmuzeum, a világhírű arab ménes mén- és kancaistállói, fedett lovarda), csikótelep és az arborétum –benne a Híres Lovak Emlékparkjának megtekintése, horgászat, szalonnasütés, grillezés, bográcsban való főzés az Ölbő pusztán. A ménesudvari színház 200 fős konferenciák és állófogadások lebonyolítására is alkalmas. Bábolna történelmi múltja, földrajzi adottsága tálcán kínálja a turisztikai célú hasznosítást. Innen egy órás autóúton belül elérhető a világörökség részét képező Pannonhalmi Főapátság, a különlegesen szép bakonyi térség (Herend, Zirc), a világon is ritkaságnak számító komáromi erődrendszer, így Bábolna kiváló kiindulópontja lehet a környék turizmusának. A Ménesbirtok megalakulásától kezdve igyekszik szélesíteni a turisztikai szolgáltatások és látnivalók körét: patinás környezetben kínálnak lehetőséget lovaglásra, kocsikázásra, vadászatra, horgászatra, oktatásra és tréningre. Az Imperiál Szálló és a kitűnő konyhával rendelkező Ötösfogat étterem teszi még felejthetlenebbé az ittartózkodást. Az utóbbi hónapokban megkezdődött az őshonos állatok parkja, az állatsimogató kialakítása az Arborétumban, ahol a Híres Lovak Emlékparkja is található. Lehetőség van lovas fogattal is körbejárni a látnivalókat. Az ölbői horgásztavon lehetőség van csónakázásra és horgászatra is, valamint a tóparton bográcsos és grillsütő helyek kellemes gasztronómiai élményt jelentenek nagyobb társaságok számára is. Újabb szolgáltatásként esküvőkön vállalnak szerepet gyönyörű lovas fogataik.

3.5.6 HORTOBÁGYI KHT. MÁTAI MÉNES

A Hortobágy Európa legnagyobb összefüggő, természetes füves pusztája, a legnyugatabbra fekvő sztyepp. Fűösszetétele egyedülálló. Az 1973-ban létrehozott első magyar nemzeti park az ország legnagyobb védett területe (82 ezer hektár). A világörökség része.

Az évezredek folyamán a Hortobágy pusztáin legelő vadállatokat, az őstulkot és a vadlovat fokozatosan a háziállatok váltották fel. Így ez a környék régóta híres állattartó vidék volt.

Az 1700-as években Debrecen és a környék többi települése külön méneseket legeltetett a közel 40 ezer hektárnyi területen. A szilaj pásztorkodás volt a jellemző. A hortobágyi lótenyésztés tehát nem olyan formán szerveződött, ahogy az ország más

híres uradalmi és katonai tenyésztésénél látható.

1880-ban a Debreceni ménés Mátára települt, mely a város gazdáinak gazdálkodási központja lett. Innen ered tulajdonképpen a Hortobágy mai ménese, melynek meghatározó épületei az 1940-es években épültek.

A hortobágyi nóniusztenyésztés első írott nyoma 1843, mikor is Debrecen szürke marháért hat kancát kapott cserébe, majd az 50-es években két mént is vásárolt. Kozma Ferenc munkásságának köszönhetően kialakult a nóniusz hortobágyi tájfajtája, melyet a mezőhegyesinél kisebb méret, szikárabb megjelenés és főként a fakó pej szín jellemezett.

A második világháború komoly károkat okozott az állományban.

1961-ben a mezőhegyesi nóniusz törzsállomány jelentős részét áthelyezték a Hortobágyra. A két élettér eltérő volta komoly alkalmazkodási nehézségeket okozott a lovaknak.

A hagyományos használati igény (a nóniuszt elsősorban mezőgazdasági igásmunkára használták) csökkenése és a mai modern igények nehezítik manapság a fajta további tenyésztését.

Mára két tenyészcél alakult ki, a génmegőrzés mellett a sportlótenyésztés önálló útra tért.

A Hortobágyi Állami Gazdaságot az 1990-es években privatizálták.

2001-ben a ménés ingatlan –és lóállományát a magyar állam visszavásárolta, s a Hortobágyi Nemzeti Parkra ruházta.

A ménés kezelője a Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Kht., melynek tulajdonában a ménés olyan önálló rendszerré vált, melynek feladatai közé tartozik a hortobágyi lótenyésztés, a lovas és pásztor hagyományok őrzése illetve a lovas idegenforgalom tradíciói.

A hortobágyi idegenforgalom szerves részét alkotja ma a mátai ménés is.

Egykor a mátai ménés alkotta a Hortobágy turisztikai látványosságát. Ma már egy másfajta Hortobágy-kép kialakítására törekszenek, mely a térség egyedülálló adottságain alapszik, és magában foglalja az öko-, a gyógy-, a vízi-, illetve a lovasturizmust. E komplex szolgáltatási kör fontos eleme ma is a ménés által kínált, pusztai bemutató program, melynek keretén belül eredeti környezetükben tekinthetők

meg a puszta őshonos állatai, állattenyésztési és pásztorhagyományai.

Szenzációnak számít a híres ménes meghajtása.

Az ország legnagyobb múltú lovas rendezvényének műsorát is a ménes új arculatához igazították. A rendezvény ma a Pásztorok Ünnepe, Hortobágyi Lovasnapok nevet viseli. Itt bemutatkozhat a magyar lótenyésztés, illetve a lovas- és pásztorhagyományok ápolói mutathatják be műsorukat. Versenyeket rendeznek hagyományos magyar fogatok részére, és látható a magyar tenyésztésű lovak derbyje is. Emellett megünneplik az előző év legsikeresebb magyar sportlovát, az „Év magyar lovát”.

A négycsillagos Hortobágy Club Hotel környezete kiválóan alkalmas sport- és szabadidős lovaglásra, fogathajtásra illetve ezen túl fitness és rekreációs programokkal várja a szálloda a vendégeket. A lovakkal érkező vendégek számára szép számmal akad panzió a Hortobágyon.

Az idegenforgalomból származó bevételek a ménes bevételének fontos részét adják.

A jövőben a tenyésztés mellett a célkitűzések között a tenyésztési és a lovassport rendezvények megrendezése szerepel. A ménes kiváló adottságokkal rendelkezik, hogy a bel- és külföldi lovasturizmus minden ága művelhető legyen a Hortobágyon, valamint kiváló szolgáltatási háttérrel nyújt a Hortobágy Club Hotel.

A tervezett ménesközpont az istálló, lovarda és fogadó-épület együtteséből áll, melyben már részben kialakították a Kocsimúzeum, és a hortobágyi lótenyésztést és a ménes történetét bemutató kiállítás helyét. Reményeik szerint a jövőben tehát tenyésztési, szakmai, sport-, illetve idegenforgalmi központként kívánnak működni.

3.5.7 ÁLLAMI MÉNESGAZDASÁG SZILVÁSVÁRAD (1951)

A lipicai fajta elnevezése onnan ered, hogy az első ménest 1580-ban a Trieszt melletti kis faluban, Lipizzán alapították a Habsburg uralkodóház számára. A ménes alapításakor a következőket fogalmazták meg: "Itt a legjobb lovakat tenyészék, melyek a császári udvar számára lesznek elővezetve. Ezek a legkiválóbb és legtűrőképesebb lovak legyenek. Kemény és füves talajon járjanak ott, ahol kevés fű nő."

A több mint 400 éves múltra visszatekintő fajta állományát többször kellett Magyarországra menekíteni. A lipicai ló magyarországi tenyésztését 1806-tól számítják, több kitérő után a ménes számára 1952-től ad otthont a Bükk-fennsík, ahol a természeti adottságok és a környezeti hatások tevékenyen hozzájárulnak a fajta kialakításához. A csikók 3 éves korukig a Bükk-fennsíkon nevelkednek. A fennsík központi nevelőhelyén, Csipkés-kúton hangulatos üdülőházak és panzió várja a vendégeket.

Szilvásváradon, a Palavichini kastély istállójában csodálatos mének és egy lótörténeti kiállítás látható. Az épület tetőterében hét vendégszoba várja a pihenni és kikapcsolódásra vágyókat.

A Szilvásváradon tenyésztett lipicai elsősorban a fajta fogatos használatára alkalmas típusát képviselik, ezt bizonyítják a fogathajtó sportban elért eredményeik is.

Európa egyik legszebb fekvésű lovas stadionjában az évről évre megrendezett Lipicai Lovas Fesztivál keretében színvonalas bemutatók láthatók, a vendégek közelebb kerülhetnek a lipicai lovakhoz, megismerhetik a szilvásváradai lovas életet.

A ménesgazdaság szolgáltatásai között szerepel: fogatos méneslátogatás, lovastúrák, lovasbemutató, fogathajtó tanfolyamok, díjlovaglás oktatás, gyermek lovastáborok, lovardai lovasoktatás kezdőknek és haladóknak, csipkés-kúti üdültetés.

3.5.8 BUGACI MÉNES

A Kiskunsági Nemzeti Park területe az ősbörökás kivételével bejárható lóháton. A nemzeti park területén fekszik Bugac Puszta, ahol immár 30 éve működik a lovasturizmus. Híres az itt látható lovasbemutató, melyet évente négyezer vendég látogat, és amely az egykori pásztorkultúrát őrzi és mutatja be. A bugaci ménest az 1960-as években alapították. Neves fogathajtók alakították ki a lóállományt (Abonyi Géza, Abonyi Imre, Juhász László).

A nemzeti park lovas fogattal is bejárható. A pusztai lóállománya magyar sportlovakból áll.

3.5.9 KISBÉR (1953)

A szabadságharc leverése után gróf Batthyány Kázmér birtokait elkobozták és Kisbéren császári rendeletre 1853-ban katonai ménest állítottak fel. Itt tenyésztették ki a külön fajtaként elismert, a településről elnevezett kispéri félvért.

A második világháború komoly károkat okozott a ménesben. Ráadásul a település házait ért károk helyrehozatalához a ménes épületeit bontották le.

Később a ménesbirtok megmaradt területén kialakították a Kispéri Állami Mintabirtokot, majd 1947-ben összevonták a bábolnai ménesbirtokkal. A két gazdaságból alakult meg 1948-ban a Bábolnai Nemzeti Vállalat. 1954-ben újra indult a versenylótenyésztés. A ménesben született 1960-ban a 20. század legeredményesebb magyar versenylova, Imperiál. Az eredményesen működő ménest 1961-ben elhibázott gazdasági megfontolásból megszüntették.

A kispéri fajta alkatában és belső tulajdonságaiban igen hasonlít az angol telivérre, bár a magyar éghajlat, a takarmányozás számos, a helyi viszonyokból következő előnyös tulajdonságot is eredményezett.

Sajnos a fajta ma csak magántenyészetekben fordul elő.

¹ <http://www.lovasok.hu/index.php?i=259>

4.Eredmény és értékelés

Honfoglalás kori életformánk és hagyományaink, az ősi lovas, nomád élet, a katonaság, huszárság emlékének megőrzésével jelenleg is rengeteg egyesület, sport klubok, hagyományőrző tömörülések foglalkoznak.

Szerencsésnek mondhatom magam abból a szempontból, hogy Romániában élek, es hagyományőrző lehetek. Ugyanis itt minden nap emlekeztet arra, hogy magyarnak születtem, magyar vagyok, és magyarként élhetek még ha nehéz is, de nem cserélnek senkivel. A mulatát a törtenelemünket meg nem tagdhatom és nem is akarom, büszke vagyok arra amit csinállok. Azok a pillanatok amikor lóháton, korhú huszárruhában településeken, városokban végiglovagolunk, es idős nenikék, bácsikák, könnybelábadt szemekkel, sirva, tapsal fogadnak bennünket, ezek azok a pillanatok amik erőt adnak a mindennapok leküzdéséhez, feltöltenek, hogy helyem megálljam a növekvő román elnyomással szemben.

4.1Hagyományőrzés

Szerencsére manapság, rengeteg rendezvény, bemutató, különböző megemlékezések keretében, láthatunk hagyományőröket.

4.1.1Lovasíjászat, íjászat

A lovasíjászat sportként való újrateremtésének közismertté vált alakja Kassai Lajos Több évtizedes kutatás és gyakorlás után mára megteremtette a modern kori lovasíjász sportot, melyet világszerte egyre többen űznek.

Forrás: <http://www.zetapress.hu/sport/8419>

Pusztai farkasok

Forrás: Pusztai farkasok hagyományőrző egyesület

4.1.2 Huszárság

A mai kor embere - főleg az ifjúság - már csak könyvekből, képekből, a múzeumok tárgyi emlékeiből alkothat magának fogalmat arról, hogy mi is volt a huszár, a magyar huszár. Hiszen már a ló is kiszorult a mezőgazdaságból, a közlekedésből, pedig a ló az egyik legrégebb, hűséges és hasznos társa, harci bajtársa volt az embernek. Ezért okoz igazi örömet, hogy mégse vész el a ló, a huszár emléke, szelleme, mert mostanában egyre több hagyományőrző egyesület, huszárbandérium születik az egész Kárpát-medencében!

Több egyesület is foglalkozik a huszárság emlékének megőrzésével, az általuk képviselt értékek fenntartásával.

Szentjobb-i huszár hagyományőrző egyesület amelynek tagja vagyok

Forrás: saját

Bihardiószegi huszár hagyományörző egyesület

Forrás: saját

Debreceni 2. Honvéd Huszárezred

Forrás: saját

5. Összefoglalás

A magyarság különösen szoros kapcsolatot alakított ki a lóval. Már a honfoglalás előtti időkben, a nomád pásztorkodás, az elemi erővel vívott küzdelmek és a fennmaradásért folyó harcok idején is a magyar ember nélkülözhetetlen, állandó társa lett, hogy ezután hűségesen végigkísérje népünket évszázadai alatt.

Nem lehet nem észrevenni, hogy a honfoglaló magyar vitéz harcmodora, mentalitása mennyire hasonlított a későbbi huszárokéhoz. A ló szenvedélyes szeretete, a bravúros lovaglótudás, a bátor kezdeményezőkézség, a leleményesség, a virtus keresése ugyanúgy jellemezte Árpád fejedelem lovasait, mint a végvári vitézeket, a kurucokat, vagy a későbbi korok huszárjait. A huszárszellemhez hozzá tartozik a lovagiasság, hiszen az ellenségben mindig meglátták a sorstársat is, a parancsra harcoló és szenvedő ellenfelet. A keménységen és a kor hadiszokásain túl a magyar könnyűlovas soha nem volt kegyetlen. Tisztelte ellenfelét, s ha úgy hozta a sors, hadisákmányként hozzákerült lovát éppúgy ápolta, gondozta, szerette, mint a sajátját.

Nem volt még egy olyan csapatnem, amelyben ilyen magas szinten élt volna a csapatszellem, a bajtársiasság, az összetartás, mint a huszárságnál. A hazai lovasmúlt áttekintése, éppúgy, mint a mai lótenyésztés, lóversenyzés, lovassport kereteinek, lehetőségeinek ismertetése jól szolgálja lovaskultúránk fejlesztését. A kultúra mindig a hagyományokra épül. Lovastradícióink ápolása, összegyűjtése és közreadása ezért nemcsak dokumentáció és történelem, hanem a mai és a jövő nemzedékek ezirányú kultúrájának megalapozása és fejlesztése is.

A magyar lovas kultúrának évezredes gyökerei vannak. Európa lovas nemzetként ismert meg bennünket. A magyar nép sok területen gazdagította a világ lovas életét. Lovas hagyományaink nemzeti kultúránk értékes részét képezik; méltóak arra, hogy megismerjük, gazdagítsuk és a XXI. században is megőrizzük.

6. Summary

The Hungarian nationalities developed a particularly strong connection with the horse. Already in the times before the Hungarian conquest, the nomad shepherding, the elemental one fenced with strengths fights and the Hungarian man was his indispensable, constant companion on the time of the fights going on for the survival, that let our folk be hounded by him under his centuries faithfully then.

Not noticing how much the conquering Hungarian valiant tactics, his mentality were similar to the later hussars' may not be him. The passionate affection of the horse, the daring one riding can, the brave initiativeness, the inventiveness, the search of the prowess Árpád characterize a sovereign's riders likewise, than the border fortress valiant, the Kuruc, you are the later one the hussars of ages. The chivalry belongs to the hussar ghost to it, since the fellow sufferer, the suffering adversary fighting on orders were recognize in the enemy always. The Hungarian light cavalryman was never cruel, except the battlefield. Respected his adversary, and if the fate brought it so, as a trophy avoided tended his horse similarly, edited it, liked it, as his own.

There was not a branch of service in which the team spirit, the camaraderie would have lived on a high level like this yet, the solidarity, than at the hussars.

The overview of the domestic rider past, likewise, than the review of the frameworks of the today's horse-breeding, horse racing, equestrian sports, his opportunities serves the development of our horse heritage well. The culture is founded on the traditions always. The nursing of our rider traditions, his compiling and publishing him because of this not only documentation and history, but the today's one and the foundation of the culture of the coming generations like this and his development.

The Hungarian rider a culture has millennial roots. Europe a rider got to know us as a nation. The Hungarian folk the world enriched a rider's life on many areas. Rider our traditions constitute the valuable part of our national culture; worthy that way, let us enrich it in order to get to know it and the XXI. we preserve it in a century.

Forrás: Szappanos Z.

7. Irodalomjegyzék

1. Balla Tibor: A magyar kiralyi honvéd lovasag 1868-1914, Balassi kiadó, Budapest, 2000.
2. Barcy Zoltán, Somogyi Győző: Magyar huszárok, 1994, Móra kiadó.
3. Bartha Antal: A IX-X. századi magyar társadalom. Bp., 1968
4. Dienes István: A honfoglaló magyarok. Bp., 1972
5. Dr. Veress György: Lóismeret, reprint kiadás, 2001, Lapu Bt. Lap- és Könyvkiadó.
6. Erdélyi István: A magyar honfoglalás és előzményei. Bp. 1986
7. Ernst József: Dr. Fehér Dezső, Dr. Ócsag Imre, MAGYAR LOVASKÖNYV, Mezőgazdasági Kiadó Vállalat, Corvina kiadó, 1988.
8. Fodor István: Verecke híres útján... A magyar nép őstörténete és a honfoglalás. Budapest, 1975.
9. Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Bp., 1975
10. Kárpáti Gábor Csaba: HUNOK-MAGYAROK rokon népeink harci kultúrája, HUN-IDEA kiadó, 2004.
11. László Gyula: A 'kettős honfoglalás'. Budapest, 1978
12. Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp., 1930

8. Internetes hivatkozások:

http://mtdaportal.extra.hu/books/zsuffa_sandor_a_huszar_szo_es_a_magyar_huszarsag_eredete.pdf

<http://honfoglalas.netlap.net/>

<http://www.angelfire.com/realms3/hmult/barat/mosbar.htm>

<http://ww3.szentes.hu/honfoglalas/allatteny/alatteny.htm>

www.lovasijaszat.hu

<http://mek.oszk.hu/02200/02248/02248.htm#13>

<http://mek.niif.hu/06400/06403/html/#93>

www.enc.hu

<http://hu.wikipedia.org/wiki/>

<http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf>

<http://www.lovasok.hu>

<http://magyarhuszar.hu/site/index.html>

9. Köszönetnyilvánítás

Köszönetet szeretnék mondani a diplomamunkában található hagyományörző egyesületeknek, hogy mindenben segítségemre voltak.